

ศรัทธา 4 กับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู : นิยามองค์ประกอบ
และการประยุกต์ใช้

The Four Beliefs and The Development of Teacher Spirit: Meaning,
Components and Application

พระพุทระกูล พุทธรัทกขิโต (หลินภู)¹

Pra Futrakool Buddharakkhito (Linphu)

มนตรี หลินภู²

Montree Linphoo

Received : July 4, 2023

Revised : August 22, 2023

Accepted : September 18, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ นิยาม องค์ประกอบ จิตวิญญาณความเป็นครู และหลักศรัทธา 4 ในพระพุทธศาสนา รวมถึงการประยุกต์ใช้เพื่อบ่มเพาะความรัก ความศรัทธา ในวิชาชีพครูซึ่งถือเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู หากครูมีความรักและเชื่อมั่นในอาชีพครูแล้วจะทำให้เป็นบุคคลที่ทุ่มเท เสียสละ มุ่งมั่นเพื่อพัฒนาตนเอง วิชาชีพรวมถึงพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ รู้จักใช้ชีวิตให้เป็นแบบอย่างกับคนอื่น ประพฤติตนสมกับสังคมยกย่องให้เกียรติ การเข้าถึงจิตวิญญาณความเป็นครูจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องอาศัยความรักความศรัทธา การประยุกต์หลักศรัทธา 4 ประการ ในทางพระพุทธศาสนา มาใช้บ่มเพาะเพื่อให้นักศึกษาคู ครูฝึกหัด หรือครูประจำการได้ใช้เป็นแนวทางในพัฒนาตนเองจะช่วยให้จิตวิญญาณของครูสูงส่ง ประกอบด้วย 1) เชื่อมั่นว่าทุกการกระทำ (กัมมสัทธา) โดยเจตนาจะทำให้เกิดผลตามมา ครูจึงต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มกำลังความสามารถเพราะทุกการกระทำจะไม่ไร้ผล 2) เชื่อมั่นในผลของการกระทำ (วิปากสัทธา) ทุกผลลัพธ์ย่อมเกิดจากสาเหตุ ใช้ความบังเอิญไม่ ครูจึงต้องเชื่อมั่นว่าหากทำด้วย

¹ อาจารย์ ดร., สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

Lecturer Dr., Teaching Social Studies Program, Faculty of Education, Kalasin Buddhist College

² อาจารย์ ดร., สาขาจิตวิทยาและการแนะแนว, หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์,

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

Lecturer Dr., Psychology and Guidance Program and Graduate Diploma Program in Teaching

Profession, Faculty of Education, Kamphaeng Phet Rajabhat University

ความมุ่งมั่นยอมนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการได้ 3) เชื่อมั่นว่าแต่ละคนมีการกระทำเป็นของตัวเอง (กัมมัสมกตาสัทธา) ตัวเราทำอะไรไว้ ย่อมได้รับผลนั้น ไม่มีใครรับผลกระทบแทนได้ ครูจึงต้องเชื่อในการกระทำของตัวเอง มุ่งพัฒนาตนเองเชิงบวกทั้งทักษะ พฤติกรรม การคิด และเจตคติ และ 4) เชื่อมั่นว่า หากตั้งใจทำ สักวันหนึ่งต้องบรรลุเป้าหมาย (ตลาโฬิสัทธา) กล่าวคือ เข้าถึงความเป็นครูที่ประกอบด้วย ความรัก ความเมตตาและความยุติธรรม

คำสำคัญ : จิตวิญญาณความเป็นครู ศรัทธา 4 การประยุกต์ใช้

ABSTRACT

This academic article aims to study the definition, elements of spirituality as a teacher and the 4 principles of faith in Buddhism, including their application to cultivating love. Belief in the teaching profession, which is considered an important goal in developing the spirit of a teacher. If teachers have love and confidence in the teaching profession, it will make them a person who is dedicated, sacrificing, and determined to develop themselves, profession including developing students in both academic and life subjects, knowing how to use the way of life to be an example to others behaving in a manner worthy of society's praise and honor. To achieve the spirit of being a teacher, it is important to rely on love and faith. Application of the 4 principles of faith in Buddhism to be cultivated for student teachers, trainee teachers or regular teachers in order to use it as a guideline for self-development which help the teacher's spirit to be elevated, consisting of 1) believing that every action (kamasaddha) with intention will bring consequences, teachers must therefore intend to perform their duties to the utmost of their abilities because every action will not be in vain. 2) Believing in the results of actions (Vipakasaddha), every result arises from a cause, not coincidence, teachers must therefore believe that if done with determination, it will lead to the desired results. 3) Believing that each person has their own actions (Kammasakata Saddha), what has the teacher done to himself? he will receive that result and no one can receive the karma instead, teachers must therefore believe in their own actions, focus on positive self-development in skills, behavior, thinking, and attitude, and 4) believing that if you intend to do it, Someday the goal

must be achieved (Tathā Bodhisattva) that is to reach the level of being a teacher that consists of love, kindness, and justice.

Keywords: Teacher Spirit, Four Beliefs, Application

บทนำ

ยุคสมัยที่เจริญด้วยวัตถุภายใต้การขับเคลื่อนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลผู้ทำหน้าที่ครู ครูจำนวนไม่น้อยที่เข้าสู่อาชีพนี้เพียงต้องการความมั่นคงในหน้าที่การงานและเงินเดือนประจำเท่านั้น ผลที่ตามมาคือครูขาดจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งนำไปสู่วิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นข่าว เช่น ครูตีนักเรียน ครูข่มขืนนักเรียน ดุด่านักเรียนอย่างไม่มีเหตุผล เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นจากครूमืออาชีพเป็นครูเท่านั้นจนละเลยความเป็นครूमืออาชีพ ดังนั้นครूमืออาชีพจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับคนเป็นครูที่เปี่ยมด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ครูที่แท้นั้นต้องเป็นผู้กระทำแต่ความดี คือ ต้องหมั่นขยันและอุตสาหะพากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ต้องหนักแน่น อดกลั่นและอดทน ต้องรักขานิย สำรวมระวังความประพฤติของตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงาม ต้องปลื้มตัว ปลื้มใจออกจากความสบายและความสนุกรื่นเริงที่ไม่ควรแก่เกียรติภูมิ ต้องตั้งใจให้มั่นคงและแน่วแน่ ต้องซื่อสัตย์รักษาความจริงใจ ต้องเมตตาหวังดี ต้องวางใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยใจไปตามอำนาจอคติ ต้องอบรมปัญญาให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ขึ้นทั้งในด้านวิชาการและความรู้ในเหตุผล...” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่พระราชทานแก่ครูอาวุโสประจำปี 2522 เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2523 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต, อ้างอิงจาก กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2564, หน้า 5)

พระราชดำรัสดังกล่าวทรงแสดงให้เห็นว่า ครูที่แท้นั้นจะต้องมีคุณลักษณะที่แตกต่างไปจากครูทั่วไป เนื่องจากอาชีพครูเป็นอาชีพที่จะต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของผู้เรียน ซึ่งจะต้องมีความมุ่งมั่นอุตสาหะเพื่อพัฒนาตนเองทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ รู้จักครองตนอยู่ในแบบแผนอันดีงาม มีความอดทนอดกลั่นต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจทั้งหลาย ไม่เห็นแก่ความสละสลวยหรือความสนุกสนานรื่นเริงในรูปแบบต่างๆ เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตาม ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม สำรวมระวังความประพฤติทั้งหลายให้อยู่ในทำนองคลองธรรม และระเบียบวินัย นอกจากนี้ จิตยังต้องกอปรด้วยเมตตา ปราถนาดีต่อผู้เรียน วางใจเป็นกลาง ปราศจากความลำเอียง มีใจซื่อสัตย์และหนักแน่นมั่นคง พระมหาตฤ ชันติธัมโม (คำหน่อ) และ พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิงโส (กล้าทวี) (2564, หน้า 13) กล่าวว่า นอกจากครูจะต้องอบรมวิชาความรู้ต่างๆ แล้วครูยังต้องคอยดูแลเอาใจใส่ต่อสุขทุกข์ของศิษย์ ความเจริญก้าวหน้าของศิษย์และครูต้องปกป้องศิษย์

ไม่ให้กระทำความชั่วต่างๆ เพื่อช่วยให้สามารถดำรงตนเป็นคนดี มีอาชีพเป็นหลักฐานและเป็นประโยชน์แก่สังคมเพื่อความสำเริง สำมอญ ก้าวหน้า สุขสบายของผู้อื่นตลอดชีวิต เป็นผู้สร้างผู้กำหนดอนาคตของเยาวชน สังคม ประเทศชาติ คุณลักษณะเหล่านี้ถือว่าเป็นคุณสมบัติของครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

ครูที่มีจิตวิญญาณจึงต้องเป็นมากกว่าการมีอาชีพเป็นครู กล่าวคือ ไม่ใช่เพียงแค่ทำหน้าที่ครูไปวันๆ เพื่อรับเงินเดือนหรือยศตำแหน่ง แต่จะต้องเป็นครูมืออาชีพที่พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ก้าวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ มีจิตวิทยาในการสอน มีเทคนิคที่หลากหลายและรู้จักปรับประยุกต์ศาสตร์ต่างๆ เข้ามาใช้จัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) อีกทั้ง จะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (Student Center) ลดตัวตนหรือความเห็นแก่ตัวด้านความสะดวกสบาย ชีวิตที่หรูหรา ครูต้องรู้จักใช้ชีวิตบนความพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ เหม่อหม่อมไปตามกระแสสังคม (Fashion) ใช้จ่ายอย่างประหยัด มีธรรมาภิบาล รู้คุณค่าของวัตถุสิ่งของและมีจิตอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

อาชีพครูเป็นอาชีพที่น่ายกย่อง น่าเคารพบูชาเพราะเป็นอาชีพที่สร้างคนให้เป็นคน สร้างคนให้เป็นมนุษย์ สองมือครูคือมือของศิลปินผู้มีศิลปะในการเสกสรรปั้นแต่งให้ผู้เรียนมีความงดงามทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมทั้งให้การฝึกฝนทักษะความสามารถต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพและดำรงชีวิต เป็นผู้ชี้ทางถูกให้ศิษย์เดิน บอกทางผิดให้ศิษย์เว้น ขณะเดียวกันก็คอยปลอบใจเมื่อศิษย์ท้อแท้ เป็นกำลังใจเมื่อศิษย์ท้อถอย เป็นเพื่อนเมื่อศิษย์รู้สึกโดดเดี่ยว คอยพยุงเมื่อศิษย์ซวนเซ คอยอุ้มให้ลุกขึ้นสู้เมื่อศิษย์ล้มลง ปลูกให้ต้นเมื่อศิษย์หลับไหล ครูจึงเป็นทุกอย่างทุกอย่างของผู้เรียน เป็นได้ทั้งเพื่อนที่คอยรับฟังปัญหา เป็นพ่อแม่ที่คอยให้ความรัก ความเมตตา เป็นครูที่คอยให้คำปรึกษาหรือแม่แต่เป็นแพะรับบาป (ถูกประณามจากสังคม) เมื่อศิษย์ประพฤติชั่วทรมาน

ครูจึงต้องมีความรักความศรัทธาในวิชาชีพครูและมุ่งมั่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนทุกรูปแบบจนประสบความสำเร็จทั้งการเรียนและการประกอบอาชีพ ทำหน้าที่ครูด้วยการส่งศิษย์ให้ถึงฝั่งร่นแล้วร่นเล่าด้วยจิตสำนึกที่ว่า บทบาทที่ตนเองทำเป็นสิ่งประเสริฐมีคุณค่าเพราะเป็นอาชีพสร้างคน รู้จักอดทนต่อความยากลำบากและยังมุ่งมั่นไม่ท้อถอยเพื่อทำหน้าที่ “เรือจ้าง” บนเส้นทางสายนี้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือการเข้าถึงจิตวิญญาณความเป็นครู

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญตั้งแต่ระดับพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่บุคคลตั้งตนอยู่ในทำนองคลองธรรมจนถึงระดับจิตและระดับปัญญาที่ทำให้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง มุ่งพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม เช่น ความรัก ความเมตตา เป็นต้น อีกทั้ง พระพุทธเจ้าผู้ค้นพบสัจธรรมและยังเป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ยังทรงบัญญัติหลักธรรมคำสอนต่างๆ ที่เป็น

ประโยชน์ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกบริบทของชีวิตตลอดจนบุคคลผู้ทำหน้าที่ครูด้วยว่าจะต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเป็นครูที่สมบูรณ์ หากจะประสบความสำเร็จในอาชีพครู จิตจะต้องมีความรัก (ฉันทะ) หรือความเชื่อมั่น (ศรัทธา) ในอาชีพครูก่อนเป็นเบื้องต้นเพราะความรักความศรัทธาจะทำให้ครูมุ่งมั่นทุ่มเทและพากเพียรจนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ การไม่ใช่เพียงแต่มีอาชีพครูแต่ยกระดับครูให้เป็นมืออาชีพซึ่งสื่อถึงระดับจิตที่แสดงออกถึงการมีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้นครูจึงต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นว่า ทุกการกระทำ (กรรม) ไม่ว่าจะดีหรือชั่วซึ่งทำด้วยความตั้งใจล้วนไม่ไร้ผลเชื่อมั่นในผลกรรม กล่าวคือ เมื่อสร้างเหตุดี ผลดีจะเกิดตามมาไม่วันใดก็วันหนึ่ง เชื่อมั่นว่าแต่ละคนมีการกระทำเป็นของตัวเอง เมื่อตัวเองทำสิ่งดี ๆ ย่อมได้รับผลดี เมื่อตั้งใจสอน ผลสัมฤทธิ์ย่อมเกิดขึ้นและเชื่อมั่นในเป้าหมายว่าจิตวิญญาณความเป็นครูสามารถเข้าถึงได้ด้วยศักยภาพของตัวเองหากหมั่นฝึกฝนพัฒนาและทำหน้าที่ด้วยความตั้งใจ วันหนึ่งจะต้องบรรลุเป้าหมายนั้นอย่างแน่นอน

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอนิยาม องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู และนำเสนอหลักศรัทธา 4 ในพระพุทธศาสนา รวมถึงแนวทางการประยุกต์ใช้ในการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อให้ผู้ที่เดินเส้นทางสายนี้ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาครู ครูฝึกหัดหรือครูประจำการได้ใช้เป็นแนวทางในการยกระดับจิตวิญญาณของตัวเองให้สมกับบุคคลที่สังคมเคารพยกย่อง นอกจากนี้ ยังเป็นการกระตุ้นให้ครูได้รู้คุณค่าในอาชีพตัวเอง รู้จักสร้างความรักความศรัทธาให้เกิดขึ้นในอาชีพครูซึ่งเป็นการยกระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของตัวเองให้สูงขึ้น

นิยามจิตวิญญาณความเป็นครู

จิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วย 3 คำ ได้แก่ “จิต” เป็นธรรมชาตวิรู จำ นึกคิด ประงแต่ง จินตนาการ “วิญญาณ” คือ การรู้แจ้งสิ่งที่มากระทบทางประสาทสัมผัสทั้ง 6 ว่าคืออะไร (รูปกระทบตา เสียงกระทบหู กลิ่นกระทบจมูก รสกระทบลิ้น สัมผัสกระทบกายและอารมณ์กระทบใจ) รวม 2 คำ เรียกว่า “จิตวิญญาณ” หมายถึง ความรู้สึกหรือความเชื่อที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับแก่นแท้ของการดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยลดความเห็นแก่ตัวและเห็นแก่ผู้อื่นมากขึ้นอันจะนำไปสู่การเป็นที่ยอมรับ ความสุขและความภาคภูมิใจในตนเอง (ปริยารณ ตั้งคุณานันต์, 2561, หน้า 84) นอกจากนี้ นิวัตต์ น้อยมณี และ กัญญกร เอี่ยมพญา (2560, หน้า 28) ยังกล่าวว่า เป็นความรู้สึกจากส่วนลึกของมนุษย์ที่เป็นตัวกำกับให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอันเกิดจากสติปัญญา ประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อทั้งของตนเองและค่านิยมของสังคมรอบข้าง จิตวิญญาณนั้นเป็นโครงสร้างหนึ่งของมนุษย์ที่ผสมผสานมิติร่างกายและมิติจิตสังคมเข้าด้วยกัน เป็นสิ่งที่ให้ความหมายแก่ชีวิตและช่วยกำหนดแนวทางการปฏิบัติซึ่งมีผลต่อความสุขและความสำเร็จในชีวิตหรือวิชาชีพ (วัลนิกา ฉลากบาง, 2559, หน้า 124) ส่วน “ความเป็นครู” หมายถึง สภาวะหรือระดับของจิตที่มีความหนักแน่นมั่นคง เอื้ออารี

มีเมตตาและเป็นกำลังใจมิตรต่อผู้เรียน เมื่อรวมกันทั้ง 3 คำ “จิต+วิญญาณ+ความเป็นครู” จึงหมายถึงถึงความเชื่อ ความสำนึก การตระหนักถึงคุณค่าของอาชีพครู มีความรักและศรัทธาในหน้าที่ที่ตนปฏิบัติ เช่น การสอน การช่วยเหลือผู้เรียน เป็นต้น ทุ่มเทและเพียรพยายามในการทำหน้าที่ครูอย่างสุดความสามารถเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย มีความภาคภูมิใจและดำรงไว้ซึ่งเกียรติยศศักดิ์ศรีแห่งอาชีพความเป็นครู (มนตรี หลินภู, 2566, หน้า 266) มีผู้ให้นิยามที่สอดคล้องกัน ดังนี้

กัญญา เอี่ยมพญา และคณะ (2564, หน้า 401) กล่าวว่า เป็นความสำคัญที่ดีของครูที่มีต่อผู้เรียน ศรัทธาในอาชีพครู มุ่งมั่นพัฒนาตนเองและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จทั้งด้านวิชาการและการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีความประพฤติและเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนและบุคคลอื่น ๆ

รักชิต สุทธิพงษ์ (2563, หน้า 5) กล่าวว่า เป็นความเชื่อ ความรู้สึกและความสำนึกของคนเป็นครูที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกรอบจรรยาบรรณวิชาชีพและมาตรฐานซึ่งสามารถแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อาทิ ตั้งใจอบรมพรีสอนให้บรรลุตามเป้าหมายการศึกษา เป็นแบบอย่างที่ดี เติบโตคุณเกียรติ ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในอาชีพครูเพื่อเป็นที่เคารพ ศรัทธาของผู้เรียนและสังคม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา และคณะ (2562, หน้า 34) กล่าวว่า บุคคลผู้มีความรักความศรัทธาในวิชาชีพครูความเป็นครู มีจิตใจมุ่งมั่น ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความภาคภูมิใจในความเป็นครู พัฒนาตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ ทนต่อเหตุการณ์ มีความเสียสละ มีคุณธรรมจริยธรรมพร้อมจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาเด็กและเยาวชนและประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และสังคม

สรุปได้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นความเชื่อมั่น ศรัทธาและการสำนึกของตนเองของคนเป็นครูที่จะต้องมุ่งมั่นทุ่มเทพัฒนาตนเองและอบรมพรีสอน กระตุ้นให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนและคนอื่น ๆ ในสังคม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม มีทักษะวิชาการและวิชาชีพ รักและศรัทธาในวิชาชีพ ดำรงเกียรติและเทิดทูนคุณค่า ศักดิ์ศรีแห่งอาชีพครูไว้สูงสุด

องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู

จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นส่วนหนึ่งของเจตคติ (Attitude) ซึ่งเป็นคุณลักษณะด้านอุปนิสัยหรือบุคลิกภาพ หากครูมีนิสัยดังกล่าวจะสร้างความเจริญอกงามให้เกิดขึ้นกับตัวเองและสังคม กล่าวคือมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งสมรรถนะ ทักษะ นิสัย แรงจูงใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะกระตุ้นให้ครูเกิดความมุ่งมั่นและศรัทธา เห็นคุณค่า เชื่อในความสามารถของตัวเองและผู้เรียน และพร้อมที่จะทุ่มเทพลังร่างกายแรงใจในการอบรมพรีสอน ฝึกฝนศิษย์อย่างเต็มกำลังความสามารถ ดังนั้น ครูผู้มีจิตวิญญาณจะมีความรักและศรัทธาต่อวิชาชีพ มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตทั้งทาง

กาย วาจา ใจ ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และทุ่มเทในการสอนด้วยความภาคภูมิใจและเต็มใจ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีของลูกศิษย์และเพื่อนครูรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถเป็นต้นแบบของสังคมและชี้แนะแนวทางเพื่อบอกกล่าวตักเตือน อบรมสั่งสอน เสริมสร้างความรู้และปลูกฝังนิสัยที่ดีงามถูกต้องให้แก่ศิษย์ (รุ่งลาวัลย์ จันทรัตน์, 2566, หน้า 134-135) จิตวิญญาณความเป็นครูจึงมีบทบาทสำคัญในระบบการศึกษาเพราะเป็นตัวกระตุ้นกระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียนและช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ เกิดความรู้สึกรัก (Sense of Love) และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน (Being loved) อีกทั้งพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง(Self-image) และบุคลิกภาพที่เหมาะสม (Madelo, 2015, p. 22)

องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านจิตใจ ครูจะต้องเป็นต้นแบบที่ดีในความเป็นครู มีแรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู ตระหนักรู้และเข้าใจในความเป็นครู ศรัทธาและภาคภูมิใจในวิชาชีพครูและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตที่ยากลำบาก 2) ด้านพฤติกรรมส่วนตน ต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี รัก เมตตา เอื้ออาทรผู้อื่น อุตสาหะและเสียสละ ซื่อสัตย์และปฏิบัติให้เป็นที่น่าพอใจได้ มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น มีเหตุผลและเที่ยงธรรม มีอารมณ์ขันและ 3) ด้านวิชาชีพ ครูจะต้องมีจุดมุ่งหมายในการทำงานเพื่อผู้เรียน กระตือรือร้นในการปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาชีพ เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ รอบรู้ในเนื้อหาวิชา มุ่งมั่นและเชี่ยวชาญในการสอน กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนกระหายใคร่เรียนรู้ เอาใจใส่และรับฟังผู้เรียนเป็นรายบุคคลอย่างเสมอภาค พัฒนาตนเองและวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, 2561, หน้า 94)

มลิวลัย สมศักดิ์ และ คณະ (2561, หน้า 51) ได้ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า มี 13 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านแก่นของจิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วยความรักและศรัทธาในอาชีพครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อนักเรียน เข้าใจคนอื่น ศรัทธาส่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เห็นคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุและรู้จักและเข้าใจตนเอง 2) ด้านพฤติกรรมการทำงานและการใช้ชีวิตประกอบด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ มีคุณธรรมจริยธรรมและก้าวทันและใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนและพัฒนาตนเอง 3) ด้านการคงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ มีความสุขจากการทำหน้าที่ ขณะนี้ ภาวิดา มหาวงศ์ และคณະ (2562, หน้า 202-203) ได้พัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า จิตวิญญาณความเป็นครูมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านที่เกิดขึ้นกับตนเอง ประกอบด้วยบุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ในด้านการสอนและการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู 2) ด้านที่เกิดกับผู้เรียน ประกอบด้วย การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณาและการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาคและ 3) ด้านที่เกิดกับวิชาชีพ ประกอบด้วยเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครูและศรัทธาในวิชาชีพครู

สามารถสังเคราะห์และจัดหมวดหมู่องค์ประกอบด้านจิตวิญญาณความเป็นครูข้างต้นใน 3 ระดับ แสดงตามตารางที่ 1 ดังนี้

องค์ประกอบจิตวิญญาณ ความเป็นครู	ปริยาภรณ์ ตั้ง คุณานันต์(2561)	มลิวัลย์ สมศักดิ์ และ คณะ(2561)	ภาวิดา มหาวงค์ และคณะ (2562)	ระดับ
เป็นแบบอย่างที่ดี	✓	✓	-	พฤติกรรม
มีคุณธรรมจริยธรรม	-	✓	-	
พัฒนาตนเองและวิชาชีพ	-	✓	✓	
ก้าวหน้าและรู้จักใช้เทคโนโลยี	-	✓	-	
จัดกระบวนการเรียนรู้	-	✓	✓	
เปิดใจรับฟังผู้เรียน	✓	-	-	
สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน	✓	-	-	
อดทน เสียสละ	✓	-	-	
มีแรงจูงใจ กระตือรือร้น	✓	-	-	จิต
มีความสุขจากการปฏิบัติงาน	-	✓	-	
ตระหนักรู้ความเป็นครู	✓	-	-	
รัก ศรัทธาและมีเจตคติที่ดีต่อ วิชาชีพ	✓	✓	✓	
รักและเมตตาต่อผู้เรียน	✓	-	✓	
เชื่อมั่นในศักยภาพผู้เรียน	✓	-	-	
เห็นคุณค่าของจิตใจมากกว่า วัตถุสิ่งของ	-	✓	-	
มีเหตุผลและเที่ยงธรรม	✓	-	✓	การรู้คิด
รอบรู้เนื้อหาวิชา	✓	-	-	
เข้าใจตนเองและผู้อื่น	✓	✓	-	
มีเป้าหมายเพื่อผู้เรียน	-	✓	-	

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูระดับพฤติกรรมประกอบด้วย การเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาตนเองและวิชาชีพอยู่เสมอ ก้าวหน้าและรู้จักใช้

เทคโนโลยี จัดกระบวนการเรียนรู้ เปิดใจรับฟังผู้เรียน สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนและมีความอดทนเสียสละระดับจิตประกอบด้วยมีแรงจูงใจ มุ่งมั่นกระตือรือร้น สุขจากการได้ปฏิบัติงาน ตระหนักรู้ความเป็นครู รักศรัทธาและมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ รักและเมตตาต่อผู้เรียน เชื่อมมั่นในศักยภาพผู้เรียน และระดับการรู้คิดประกอบด้วยการเห็นคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุสิ่งของ มีเหตุผลและเที่ยงธรรม รอบรู้เนื้อหาวิชา เข้าใจตนเองและผู้อื่น มีเป้าหมายเพื่อผู้เรียน หากพิจารณาอีกด้านที่เห็นพ้องต้องกันขององค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู คือ รัก ศรัทธาและมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู จึงกล่าวได้ว่าลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญต่อการมีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้น เพื่อบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูด้านความรักความศรัทธาและการมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู ผู้เขียนจึงขอเสนอหลักการเกี่ยวกับศรัทธา 4 ในทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์ใช้เพื่อให้บุคคลที่เดินเส้นทางสายนี้ได้รับรู้คุณค่า รู้จักสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นและมีความเชื่อมั่นในอาชีพครูที่สามารถนำตนสู่การมีจิตวิญญาณที่สูงส่งได้

ศรัทธา 4 ในทางพระพุทธศาสนา พลังแห่งความเชื่อมั่น

เมื่อคนเราศรัทธาในสิ่งใดย่อมจะมีพลังกระตุ้นหรือเกิดแรงจูงใจให้บุคคลนั้นมีความมุ่งมั่นเพียรพยายามเพื่อไปถึงเป้าหมายต่อสิ่งนั้น แม้จะเผชิญความยากลำบาก อุปสรรคเพียงใด ล้มลุกคลุกคลาน ขนาดไหนหรืออาจจะมองไม่เห็นเป้าหมายปลายทางที่ตนเองจะไปก็ตาม แต่หากเชื่อมั่นศรัทธาแล้วจิตใจย่อมไม่ไหวหวั่น แต่จะมุ่งมั่นตรงต่อเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างไม่ลดละ เพียรอดสาหัสเพื่อไปถึงเส้นชัยอย่างที่ตัวเองคาดหวังไว้ ดังบทเพลงที่ขับขานอย่างไร้สาระกินใจเกี่ยวกับพลังความศรัทธา เนื้อหามีดังนี้

ชื่อเพลง: ศรัทธา อัลบั้ม: Never say die ปี พ.ศ. 2548 ขับร้อง: หิน

เหล็ก ไฟ

“ไม่มี ก็คงต้องมีสักวัน ความฝันเป็นจริงต้องทนสู้ไป

ไม่นาน เราคงจะได้สมใจ มุ่งมั่น ทุ่มเทเพียงใดกว่าจะได้มา

เส้นชัย ไม่มาต้องไปหามัน รางวัล มีไว้ให้คนตั้งใจ

ขวากหนาม ทิ่มแทงก็ผ่านพ้นไป โลกนี้ไม่มีอะไรได้มาง่ายตาย

ใจสู้หรือเปล่า ไหวไหมบอกมา โอกาสของผู้กล้า ศรัทธาไม่มีที่

ที่มา รู้ดีไม่รู้ที่ไป คนเรามันเลือกเกิดเองไม่ได้ แต่เราเลือกได้จะเป็นเช่นไร

เลือกได้จะทำตามใจด้วยตัวของเรา หลายคน เชื่อในเรื่องโชคชะตา

บางคนเชื่อมั่นในตัวเอง ชีวิตเรากำหนดของเราเอง จะแพ้ชนะไม่เกรงจะสักเท่าไร

ใจสู้หรือเปล่า ไหวไหมบอกมา โอกาสของผู้กล้า ศรัทธาไม่มีที่

เรื่องราวมากมายบีบคั้นกายและใจโอบกอดหัวไหล่ ต่างก็มีเหตุผลสำคัญ ให้บางคน

ยอมถอดใจ

ที่มาของเนื้อหา : <https://dekgenius.com/lyrics/thaisong/thailyriconline-id-2677.htm>

คลิกฟัง : <https://www.youtube.com/watch?v=4wdkhztdXmo>

บทเพลงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ความฝันหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้จะต้องเป็นจริงในสักวันหนึ่งหากมีความเพียรพยายาม ไม่มีรางวัลคือความสำเร็จใดๆ จะได้อะไรบ้าง แต่ก็ไม่เกินความสามารถสำหรับคนที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจ แม้คนเราจะเลือกเกิดไม่ได้ แต่สามารถเลือกที่จะเดินและเป็นได้ โชคชะตาจะทำอะไรได้หากบุคคลเชื่อมั่นในการกระทำของตัวเอง แม้จะล้มลุกคลุกคลานผ่านอุปสรรคอย่างไร จะพบกับความพ่ายแพ้หรือชัยชนะมากสักเท่าไร สำหรับผู้ที่มี “ศรัทธา” กล่าวคือ มีความเชื่อมั่นบนเส้นทางที่ตนเองเลือกแล้วจะไม่มัวเวียนว่ายท้อและไม่อ้างเหตุผลใดๆ เพื่อให้ตนเองล้มเลิกกลางคัน การทำกิจใดๆ ก็สำเร็จได้ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ว่า “เมื่อจะทำงานอย่าหวั่นไหวความขาดแคลนเป็นข้ออ้าง จงทำงานท่ามกลางความขาดแคลนให้บรรลุผล จงทำด้วยความตั้งใจและความซื่อสัตย์” (4 พฤศจิกายน 2518, อ้างอิงใน ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย, 2560, หน้า 7) ดังนั้น ความเชื่อมั่นศรัทธาจึงจำเป็นสำหรับทุกคนในการนำตนให้บรรลุเป้าหมาย เช่นเดียวกับคนเป็นครูที่จะต้องมีความรักและศรัทธาในอาชีพของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตให้สมกับความเป็นครูเพื่อไปให้ถึงเป้าหมาย กล่าวคือ ครูผู้จิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งสอดคล้องกับข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 หมวด 2 ข้อ 8 ที่ว่า ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพและเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2556, หน้า 73)

แม้ในทางพระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับศรัทธาเพราะศรัทธาจะทำให้เกิดพลังความพากเพียร (วิริยะ) เกิดความมุ่งมั่น (สติ) เกิดความมุ่งมั่นแน่วแน่ (สมาธิ) และเกิดปัญญาความรู้แจ้ง (ปัญญา) ตามมา ศรัทธานั้นเป็นความเชื่อ ความรู้สึกที่เกิดหลังจากการพิจารณาด้วยเหตุผลด้วยปัญญา เห็นว่าสิ่งนั้นๆ มีเหตุผลจึงควรเชื่อ ศรัทธาที่แท้จึงไม่ใช่ความเชื่อที่ใช้อารมณ์จนลืมหุผล แต่มีปัญญาเป็นตัวควบคุม ส่งเสริมความคิด วิจัยวิจารณ์จนค้นพบเหตุและผล ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ความจริงแก่ตนจนหมดสงสัยจึงเกิดศรัทธา ศรัทธาจึงเป็นปัจจัยแรกสุดหรือเป็นขั้นต้นของกระบวนการพัฒนาปัญญา (พระครูวินัยวรชิต ปยุตโต, 2560, หน้า 91) สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2559, หน้า 140) ที่กล่าวว่า เป็นความเชื่อมั่น ความเลื่อมใสในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ประกอบด้วยเหตุและผล ตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งศรัทธาออกเป็น 4 ประการ คือ

1. กัมมสัทธา เป็นความเชื่อต่อกรรมหรือการกระทำ กฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ยอมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน

เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคตโชค พระอธิการสมพร อนาลโย และคณะ (2562, หน้า 94) ได้อุปมาประเด็นนี้ไว้ว่า เหมือนการรับประทานอาหาร ใครรับประทานคนนั้นก็อิ่ม แต่จะให้คนที่ไม่รับประทานอิ่มด้วยไม่ได้เพราะเขาไม่ได้รับประทาน

2. วิปากสังขธา เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3. กัมมัสมกตาสังขธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

4. ตถาคตโพธิสังขธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ หลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

จะเห็นว่า พระพุทธศาสนานั้นให้ความสำคัญกับสังขธาที่ประกอบด้วยเหตุและผลโดยเฉพาะความเชื่อมั่นในกฎแห่งการกระทำ (กัมมสังขธา) ทุกการกระทำไม่สูญเปล่าโดยเฉพาะการกระทำที่มีเจตนาเป็นตัวบ่งการยอมก่อให้เกิดผล เมื่อมีการกระทำแล้วผลลัพธ์ย่อมเกิดตามมา (วิปากสังขธา) ดังคำกล่าวที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือตามหลักตรรกศาสตร์ที่ว่า “Cause and Effect” (เหตุมีผลจึงมี) กล่าวคือ ผลย่อมมีมาแต่สาเหตุ ไม่มีความบังเอิญ เมื่อสร้างเหตุอย่างไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทุกคนจึงมีวิถีกรรมเป็นของตนเอง ไม่มีใครที่จะรับผลกรรมแทนกันได้ คนไหนทำกรรมอะไรไว้ กรรมนั้นย่อมต้องเป็นของคนนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (กัมมัสมกตาสังขธา) สอดคล้องกับบทเพลงที่กล่าวไว้เบื้องต้นคือ เชื่อมั่นในตัวเอง ตัวเราเป็นผู้กำหนดเอง โชคชะตาไม่สามารถลิขิตให้เป็นไปได้ และต้องเชื่อมั่นใน

การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าโดยการปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้วซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติตามเข้าถึงปัญญาอันสูงสุด (นิพพาน) หลุดพ้นจากพันธนาการ (กิเลส) เครื่องร้อยรัดทั้งหลายที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง นอกจากนี้ ผู้เขียนยังตีความหมายสังขธาข้อที่ 4 (ตถาคตโพธิสังขธา) เชนัยยะไว้ว่า เชื่อ (สังขธา) ในการผุดขึ้นของการรู้แจ้ง (โพธิ) ว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง (ตถาคต) กล่าวคือ หากเราเชื่อมั่นว่าความเป็นพุทธะได้แก่ ปัญญาอันบริสุทธิ์ ความรู้แจ้งเห็นจริง มีอยู่ภายในจิตของตัวเอง ตัวเราย่อมไม่ลดละความพากเพียรในการลงมือกระทำ ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงมิติดังกล่าวเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า แต่ขอให้ความศรัทธาเชื่อมั่นว่ากรรมเป็นกฎที่แท้จริงของธรรมชาติ เชื่อมั่นว่าทุกการกระทำที่ตั้งใจจะบังเกิดผลสัมฤทธิ์ เชื่อมั่นว่าหากตัวเราทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีซึ่งเป็นของเฉพาะตนอันจะส่งผลต่อตัวเราให้เข้าถึงมิติแห่งพุทธะ (รู้ ตื่น เบิกบาน) นั่นด้วย

ประยุกต์หลักศรัทธา 4 เพื่อบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครู

ความเชื่อมั่นศรัทธาจะทำให้ครูมีความมุ่งมั่นและพร้อมเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ บนเส้นทางสายครู หากครูยังคงรักษาความมั่นใจและก้าวต่อไปในเส้นทางสายนี้ด้วยความจงรักภักดี และจิตวิญญาณที่ศรัทธาเลื่อมใส จิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของคนเป็นครูย่อมอยู่ไม่ไกลเพราะจิตสำนึกและวิญญาณของความเป็นครูจะเป็นตัวกำหนดให้ครูรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ ทุ่มเทเสียสละเพื่อคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน คนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูย่อมรักและห่วงใย มีความปรารถนาดีต่อศิษย์นอกเหนือจากความรู้คุณธรรมและจริยธรรม (ชุตินา ธรรมรักษา, ออนไลน์, หน้า 112) สิ่งที่สำคัญครูจึงต้องมีศรัทธาเป็นเบื้องต้น หากครูมีความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อผู้เรียนและสังคมย่อมจะทำให้จิตวิญญาณมีความตื่นตัวและมีพลังที่พร้อมทุ่มเท เพื่อพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (อ้างอิงจาก ชุตินา ธรรมรักษา, ออนไลน์, หน้า 112-113) ได้ให้แนวคิดที่ว่า ควรเริ่มสร้างศรัทธา 3 ประการก่อน คือ ศรัทธาต่อตนเองว่าสามารถเป็นครูที่ดีได้ ศรัทธาต่ออาชีพครู เห็นคุณค่าของวิถีชีวิตที่เป็นครูและศรัทธาต่อองค์กร รักษาชื่อเสียงของสถานศึกษาและองค์กรวิชาชีพครู ประพฤติและปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพครู และจากการศึกษาของ อนุสรณ์ จันทรประทักษ์ และ จันทรเพ็ญ ภูโสภา (2563, หน้า 543) ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูด้านความรักและความศรัทธาในวิชาชีพครู พบว่า วิธีการตามหลักศาสนาและหลักจิตวิทยาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครูได้

ดังนั้น ผู้เขียนจึงประยุกต์หลักศรัทธา 4 ในพระพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูเนื่องด้วยเป็นศาสนาที่อุดมไปด้วยหลักการพัฒนามนุษย์ในทุกแง่มุม นอกจากนี้พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนายังเป็นบรมครูที่ได้รับการยกย่องและยอมรับว่าเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายที่ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ กล่าวคือ มีความรอบรู้ รู้จริง รู้แจ้งและมีความประพฤติงดงามสุขุมลชาติซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างที่ยอดเยี่ยมของปวงชนียบุคคลด้านความเป็นครูที่น่าเคารพนับถือ ถึงแม้พระองค์จะปรินิพพานนานกว่า 2,500 กว่าปีแล้วก็ตาม แต่ยังคงปรากฏเกียรติคุณและมีผู้สืบทอดคำสอน ประพฤติปฏิบัติตามจนได้รับผลเรื่อยมาจวบปัจจุบัน นักศึกษาครู ครูฝึกหัด รวมถึงครูประจำการสามารถนำหลักศรัทธา 4 ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาตัวเองให้เป็นผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูได้ รายละเอียดดังนี้

1. กัมมสัทธา ครูจะต้องเชื่อมั่นว่า ทุกการกระทำทั้งต่อหน้าลับหลัง ทั้งในและนอกชั้นเรียน ทั้งเวลาส่วนตัวและเวลาราชการ การดำเนินชีวิตทุกรูปแบบล้วนแต่สร้างเหตุซึ่งนำไปสู่ผลลัพธ์ที่จะเกิดตามมาไม่ว่าดีหรือไม่ดีและเชื่อมั่นว่าทุกการกระทำเป็นการสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูได้ทุกขณะ กรรมดีที่ครูสร้างสามารถเปลี่ยนแปลงและยกระดับจิตของตัวเองจากปุถุชนสู่ระดับปัญญาชน กัลยาณ

ชนและอริยชนได้ ดังนั้น ครูจะต้องระมัดระวังการกระทำที่เสื่อมถอย อาทิ การพนัน ดื่มสุราสิ่งเสพติด เทียบกลางคืน ดูการละเล่น เกียจคร้านทำงาน คบคนชั่วเป็นมิตร และจะต้องพัฒนาคุณธรรม (กรรมดี) ให้เกิดขึ้น อาทิ การประพฤติศีล 5 เป็นประจำ (เว้นจากการทำร้าย เบียดเบียน ฆ่าสิ่งมีชีวิต เว้นจากขโมย ฉ้อ โกงวัตถุสิ่งของทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของตน เว้นจากการประพฤติผิดในลุก ภรรยา สามีคน อื่น เว้นจากการโกหก สอดเสียด หยาบคาย เพ้อเจ้อและเว้นจากสิ่งเสพติดที่ทำให้ขาดสติ) รู้จักอบรมตนเองในวันอัมมาสวาระ (วันพระ) หรือฟังธรรมในรูปแบบออนไลน์เป็นประจำ การพาผู้เรียนเข้าวัดฟังธรรมหรือทำกิจกรรมเชิงสังคมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม การกระทำเหล่านี้จะไม่ไร้ผลโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากครูมีเจตนาบริสุทธิ์ ตั้งใจทำอย่างสม่ำเสมอส่งผลต่อจิตวิญญาณของครูเอง

2. วิพากษ์ท่าที เชื้อผลของการกระทำ ครูต้องเชื่อมั่นว่า “ทำได้ดี ทำไม่ดีย่อมไม่ได้” ผลลัพธ์ย่อมมีมาจากเหตุ ไม่มีสิ่งใดบังเอิญหรือเกิดขึ้นลอย ๆ การทำสิ่งใดย่อมเกิดผลตามมาไม่ช้าก็เร็ว ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว การเตรียมตัวสอน ตั้งใจสอน ใส่ใจผู้เรียนย่อมส่งผลดีให้เกิดขึ้นทั้งต่อตัวครูเอง กล่าวคือ สภาพจิตใจเกิดมีคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ เข้มแข็งไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาอุปสรรค มีความกล้ากล้ามุ่งมั่น พฤติกรรมภายนอกเกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม อีกทั้งเกิดผลดีต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนรักและเคารพครู ได้รับความห่วงใยและความเมตตาที่ครูคอยอบรมปรนัยสอน นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนและอาชีพ มีทักษะความรู้ความสามารถ ผลลัพธ์เหล่านี้เกิดจากความเพียรพยายามของครู นอกจากนี้ ผลกรรมยังขยายไปสู่พ่อแม่ผู้ปกครองของนักเรียนอีกด้วยซึ่งจะทำให้เกิดความศรัทธา

ความเคารพเชื่อถือและไว้วางใจต่อครู ต่อโรงเรียน

3. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อมั่นว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตัวเอง กล่าวคือ ตัวเองทำดีหรือไม่ดี ตัวเองก็จะได้รับผลของการกระทำนั้นอย่างแน่นอน ดังนั้น ครูจะต้องหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นทักษะวิชาการ วิชาชีวิต สมรรถนะต่าง ๆ เช่น การสอน การสื่อสาร การอยู่ร่วมกับนักเรียน เพื่อนครู ผู้บริหารและคนอื่น ๆ ในสังคม เป็นต้น พัฒนาความกล้าที่พร้อมเผชิญปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และยืนหยัดในเส้นทางสายครูซึ่งจะทำให้สภาพจิตใจแข็งแกร่งไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ สมกับคำว่า “ครู” ที่แปลว่า หนักแน่น รู้จักฝึกฝนตนเองผ่านประสบการณ์การทำงานหรือการเข้าร่วมอบรม สัมมนา รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ตัวเองเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและเป็นผู้นำของสังคมได้ อีกทั้งหากรู้จักสร้างและคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ เป็นของตัวเองโดยเฉพาะนวัตกรรมการเรียนรู้อย่างจะทำให้ครูเป็นนักเรียนรู้อตลอดเวลาและได้รับการยอมรับจากสังคม อีกทั้งจะเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองมากขึ้น

4. ตถาโพธิสัทธา เชื่อมั่นการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าหรืออีกนัยหนึ่งเชื่อมั่นว่า ตัวเองสามารถเข้าถึงจิตวิญญาณความเป็นครูได้หรือการเข้าใจแจ่มแจ้งในสภาวะความเป็นเช่นนั้น (ตถตา) กล่าวคือ เข้าถึงความรักความเมตตา มีความยุติธรรมเสมอหน้ากันทุกคน เปิดใจกว้างและรู้จักให้อภัยเมื่อผู้เรียน

ทำผิด พร้อมให้การช่วยเหลือเมื่อนักเรียนลำบากหรือไม่เข้าใจในสิ่งที่เรียน ชื่นชมยินดีเมื่อนักเรียนทำได้ ปฏิบัติได้ หรือปล่อยวางไม่ถือสาหาความแม้คนอื่นจะตำหนิติเตียนแต่ก็ยังพากเพียรทำหน้าที่ครูอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยและไม่เห็นแก่ยศถาบรรดาศักดิ์ อำนาจตำแหน่งใด ๆ นอกจากนี้ ยังเชื่อมั่นว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีจิตพุทธะที่สามารถรู้ ตื่น เบิกบานได้ มีศักยภาพและความสามารถที่จะเรียนรู้ในทุกๆ อย่างที่ผู้เรียนต้องการ หากเขาได้รับการกระตุ้นและพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสมโดยมีครูเป็นผู้คอย สนับสนุน (Supporter) แนะนำให้คำปรึกษา (Guide) อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อขับเคลื่อน กระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย หากครูไม่ลดละความพยายามจิตย่อมเข้าถึงวิญญาณความเป็นครูได้ในสักวัน

กล่าวได้ว่า ความเชื่อมั่นศรัทธาสามารถทำให้บุคคลธรรมดากลายเป็นครูและทำให้ครูทั่ว ๆ ไปกลายเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณโดยครูจะต้องเชื่อมั่นในกฎแห่งการกระทำ ไม่มีการกระทำไหนไร้ผล โดยเฉพาะการตั้งใจทำ (เจตนา) เชื่อในผลกรรม เมื่อลงมือสร้างเหตุดีย่อมนำไปสู่ผลดี เมื่อตั้งใจสอน ย่อมนำไปสู่ความสำเร็จ เชื่อว่าแต่ละคนมีกรรมเป็นของตนเอง ตัวเราทำดีสร้างเหตุดี ผักผ่อนบรมตัวเอง ย่อมส่งผลให้เกิดผลดี มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เชื่อว่าตัวเราสามารถเข้าถึงจิตวิญญาณความเป็นครูได้ กล่าวคือ มีความรักความเมตตาต่อผู้เรียน เปิดใจกว้าง ให้ความยุติธรรม ปล่อยวางความคิดความรู้สึก ด้านลบที่กระทบจิตใจของตัวเองได้และเชื่อมั่นในผู้เรียนว่าสามารถพัฒนาศักยภาพและเรียนรู้ได้ทุกเรื่อง หากมีครูเป็นผู้คอยสนับสนุน ให้คำปรึกษาเป็นกัลยาณมิตร มิติด้านจิตวิญญาณความเป็นครูจึงเป็นไปได้ สำหรับครูที่มีความเชื่อมั่นศรัทธาและรักในวิชาชีพ

สรุป

จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นคุณลักษณะภายในด้านบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อพฤติกรรมครู ให้เป็นผู้มีความมุ่งมั่นทุ่มเท รักศรัทธาในวิชาชีพครู เมตตาปรารถนาดีต่อผู้เรียน ตระหนักและมีสำนึกที่ดีต่ออาชีพที่จะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพด้วยความภาคภูมิใจและเต็มใจ ให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่โดยเฉพาะการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา เป็นแบบอย่างที่ดี รักศักดิ์ศรีและเทิดทูนเกียรติความเป็นครูไว้สูงสุด ยิ่งถ้าครูมีความเชื่อมั่นศรัทธาในเส้นทางสายนี้ และเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยเชื่อมั่นว่าการกระทำของตัวเองทุกรูปแบบด้วยเจตนา อันดีจะไม่สูญเปล่า (กัมมสัทธา) ล้วนแต่ส่งผลให้เกิดความเจริญงอกงาม (วิปากสัทธา) และยังคงมุ่งมั่น สร้างกรรมดีด้วยความตั้งใจ พัฒนาศักยภาพตัวเองอยู่เสมอ (กัมมสกตาสัทธา) มีความศรัทธาในกุศลกรรม (กรรมดี) และเชื่อมั่นในตัวผู้เรียนว่าสามารถพัฒนาศักยภาพได้ ยิ่งจะเป็นการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูให้สูงส่งขึ้นเรื่อย ๆ ยกกระดับจิตให้เป็นผู้มีความรักความเมตตา มีความเสมอภาคยุติธรรม เมื่อจิตเข้าถึงสภาวะความเป็นครูแล้วย่อมจะทำประโยชน์เพื่อผู้เรียนและสังคมโดยไม่หวังวัตถุสิ่งของ หรือยศถาบรรดาศักดิ์เป็นเครื่องกำนัล มีแต่ความภาคภูมิใจและสุขใจที่ได้ทำประโยชน์เพื่อคนอื่น (ตลา

โพธิ์สัตธา) เพราะตระหนักว่าครูเป็นผู้สร้างคน เป็นผู้ยกระดับสติปัญญาของมนุษย์ให้สูงขึ้น ดังบทกลอนของกวีเอก เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2531, อ้างอิงจาก กาญจนา คุณารักษ์, 2561, หน้า 2) ที่กล่าวยกย่องบุคคลผู้เป็นครูไว้ว่า

“ใครคือครู ครูคือใคร ในวันนี้	ใช้อยู่ที่ปริญญามหาศาล
ใช้อยู่ที่เรียกว่า ครูอาจารย์	ใช้อยู่ที่สอนนานในโรงเรียน
ครูคือผู้ชี้ทางความคิด	ให้รู้ถุ่รู้ผิดคิดอ่านเขียน
ให้รู้ทุกขรู้ยากรู้พากเพียร	ให้รู้เปลี่ยนแปลงสู่ให้รู้งาน
ครูคือผู้ยกระดับปัญญาณมนุษย์	ให้สูงที่สุดกว่าสัตว์เดรัจฉาน
ครูคือผู้สร้างสมอุดมการณ์	ปณิธานเพื่อคนอื่นใช้ตนเอง
ครูจึงเป็นนักสร้างที่ยิ่งใหญ่	สร้างคนจริงสร้างคนกล้าสร้างคนเก่ง
สร้างคนให้เป็นตัวของตัวเอง	ขอฝากเพลงนี้มาบูชาครู”

เมื่อครูมีศรัทธาที่จะอุทิศจิตวิญญาณทำประโยชน์เพื่อผู้เรียนอย่างเต็มกำลังความสามารถแล้ว จึงเป็นการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูทุกขณะบนเส้นทางสายนี้ เมื่อถึงปลายทางจึงกลายเป็น “ครูทั้งจิตวิญญาณ” ที่พร้อมมอบวิญญาณด้วยจิตที่ต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา คุณารักษ์ (2561). **สู่ความเป็นครูมืออาชีพ**. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 7(2), 1-7.
- กัญญา เอี่ยมพญา นีวัตต์ น้อยมณี อภิชาติ อนุกุลเวช และ ดาวประกาย ระโส. (2564). **จิตวิญญาณครูในศตวรรษที่ 21**. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, 8(2), 398-409.
- กิตติชัย สุธาสีโนบล. (2564). **ครูมืออาชีพ จิตวิญญาณแห่งศาสตร์และศิลป์ของความเป็นครู**. กรุงเทพฯ:คอมเมออร์.
- ชุตินา ธรรมรักษา. (2566, กรกฎาคม 2). **ครูพันธุ์ใหม่ในยุคปฏิรูปการศึกษา**. [Online]. Available : https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_06/oct_dec_06/Executive%20Journal_112-115.pdf. [2566, กรกฎาคม 2].
- นีวัตต์ น้อยมณี และ กัญญา เอี่ยมพญา. (2560). **จิตวิญญาณครู**. นนทบุรี:21 เซ็นจูรี่.
- ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์. (2561). **ความเป็นครูมืออาชีพ**. กรุงเทพฯ:มีน เซอร์วิส ซัพพลาย.
- พระครูวินัยวรชิต ปยุตโต. (2560). **การสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนา**. วารสารคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2(1), 83-100.
- พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ พระครูโสภาสนนทกิตต์ สมศักดิ์ บุญปู่ และ พีรวัฒน์ ชัยสุข. (2562). **จิตวิญญาณความเป็นครูมืออาชีพ**.

วารสารมหาจุฬานาครพรรศน์, 6(1), 31-37.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.**

(พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ:มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

พระมหาตุ้ย ชันติธัมโม(คำหน่อ) และ พระสมุห์พุดิพงษ์ พุทธิวังโส(กล้าทิว). (2564).

บทบาทครูในศตวรรษที่ 21 ครูผู้สร้างคน. วารสารภาวนาสารปริทัศน์, 1(3), 13-26.

พระอธิการสมพร อนาลโย พระสุวิจักษ์ โชติวิโร และ อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์. (2562). **วิเคราะห์ศรัทธาใน**

ระบบความเชื่อจากคำสอนของพระพุทธศาสนา. วารสารนันทมืองแหงพุทธ

ศาสตร์ปริทรรศน์, 6(1), 91-103.

ภาวิตา มหาวงค์ พาสนา จุฬรัตน์ อนุ เจริญวงศ์ระยับ และ ช่อลัดดา ขวัญเมือง. (2562). **การพัฒนา**

แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ.

วารสารหาดใหญ่วิชาการ, 17(2), 201-220.

มนตรี หลินภู. (2566). **จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้.** กำแพงเพชร:ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

กำแพงเพชร.

มลิวลัย สมศักดิ์ นิตยารัตน์ คงนาลิก ทิพวรรณ ทองขุนดำ และ รพีพรรณ อักษรราวดีวัฒน์. (2561).

องค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 11(1), 51-58.

รักชิต สุทธิพงษ์. (2563). **จิตวิญญาณและอุดมการณ์ความเป็นครู.** กรุงเทพฯ:ดีเซมเบอร์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2556). **ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556.** เล่ม 130,

ตอนพิเศษ 130 ง, 72-74.

ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย. (2560). **สูตินรีแพทย์สัมพันธ์ มาตรฐานและจรรยาบรรณเพื่อ**

สุขภาพของสตรี. ปีที่ 26 ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ 2560.

รุ่งลาวัลย์ จันทร์ตนา. (2566). **คุณลักษณะสำคัญและรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะครูนักพัฒนา.**

วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 18(2), 131-141.

วัลนิกา ฉลากบาง. (2559). **จิตวิญญาณความเป็นครู: คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ.** วารสาร

มหาวิทยาลัยนครพนม, 6(2), 123-128.

หิน เหล็ก ไฟ. (2566, กรกฎาคม 2). **ศรัทธา.** [Online]. Available :

<https://dekgenius.com/lyrics/thaisong/thailyricsonline-id-2677.htm>.

[2566, กรกฎาคม 2]

อนุสรณ์ จันทร์ประทักษ และ จันทร์เพ็ญ ภูโสภา. (2563). **การเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นครู**

ด้านความรักและศรัทธาในวิชาชีพครูสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาสารคาม. วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 17(1), 543-555.

Madelo, Nelia Quisay. (2015). **The Influence of spirituality of Teachers and Moral Values of Students on the 21st century skills development of students.** International Journal of Novel Research in Education and Learning, 2(4), 22-61.